

Zakład Ochrony Środowiska
Instytut Nauk o Ziemi UMCS

Krzysztof H. WOJCIECHOWSKI

*Miejsce postrzeganego krajobrazu w całościowym ujęciu
jakości życia*

The place of the perceived landscape in the general concept of the quality of life

WPROWADZENIE

Pojęcie jakości życia, w sensie potocznym łatwo pojmowane, jako kategoria badawcza pojawiło się stosunkowo niedawno i ulega ciągłej ewolucji. Dotyczy to w szczególności traktowania pojęcia jakości życia użytecznego w ocenach i porównaniach, mierzalnego lub odczuwanego poziomu zaspokojenia potrzeb ludzkich, dających się wykorzystać w praktycznych celach politycznych, ekonomicznych i planistycznych.

W warunkach pierwotnego bytowania gatunku ludzkiego o szansach przetrwania, zachowania życia, decydować mogło trafne określenie walorów otoczenia i związanych z jego cechami zagrożeń – a więc drogą percepcji oceniona jakość środowiska. Ocena ta oparta była przede wszystkim na wynikach każdorazowej, indywidualnej percepcji krajobrazu. A więc związek postrzeganej jakości krajobrazu z jakością życia był ścisły i niewątpliwy, wyniki percepcji krajobrazu przekładały się bezpośrednio na składowe istotnych parametrów całościowego ujęcia jakości życia.

W świecie współczesnym, w cywilizowanych społeczeństwach, warunki życia jednostki determinowane są w pierwszym rzędzie jej usytuowaniem w strukturach społecznych. Tym niemniej warunki realizowania celów życiowych i poziom ich realizacji okazują się silnie powiązane z rozlicznymi parametrami sytuacji bytowania ludzi, wśród których cechy środowiska odgrywają niepoślednią rolę. Na podstawie dotychczasowego dorobku badawczego można już stwier-

dzić, że rola cech krajobrazu w całokształcie zagadnień rozpatrywanych jako wiarygodne i adekwatne składowe tzw. obiektywnych miar jakości życia, jak i wskaźników określających odczuwane jej aspekty (uzyskane drogą badań empirycznych), zyskuje na znaczeniu w miarę postępów badań.

W Europie jednoczącej się gospodarczo i politycznie, gdzie wskutek szybkich przemian gospodarczych krajobrazu ulegają gwałtownie przyspieszonej transformacji i uniformizacji, potrzeba pełnego rozpoznania ich wartości uzyskała już instytucjonalne formy. Opracowana pod auspicjami Rady Europy Europejska Konwencja Krajobrazowa (*Europejska...* 2000) zobowiązuje stowarzyszone kraje do inwentaryzacji i ochrony zasobów krajobrazowych, akcentując ich znaczenie dla jakości życia mieszkańców naszego kontynentu.

W Polsce jednakowoż wszechstronnejsze opracowania dotyczące jakości życia w powiązaniu z cechami krajobrazu lub środowiska wciąż pojawiają się stosunkowo rzadko, nosząc nadto wyraźne cechy studiów specjalistycznych, pozostających w kręgu kategorii badawczych i metodologii jednej z wielu zaangażowanych w ten temat badawczy dyscyplin – ekonomii, socjologii, psychologii lub teorii architektury i urbanistyki, planowania przestrzennego i sozologii. Teorii i definicji jakości życia nie można uznać za utrwaloną i powszechnie jednolicie uznawaną kategorię, a wiele przemawia za tym, że nie zostały dotychczas objęte badaniami problemy istotne dla całokształtu omawianego zagadnienia, związane np. z kontekstami kulturowymi oraz problemy różnic wzajemnych relacji jakości życia i warunków środowiskowych.

W rozważaniach o roli warunków środowiskowych w ocenach jakości życia kluczowy pozostaje sposób postrzegania środowiska przez człowieka, a więc proces percepcji krajobrazu.

JAKOŚĆ ŻYCIA JAKO KATEGORIA BADAWCZA UŻYTECZNA W STUDIACH CECH KRAJOBRAZU ISTOTNYCH Z PUNKTU WIDZENIA CELÓW OCHRONY I KSZTAŁTOWANIA KRAJOBRAZU

EWOLUCJA POJĘCIA „JAKOŚCI ŻYCIA”,
PARAMETRY I WSKAŹNIKI JAKOŚCI ŻYCIA

Jakość życia jest jednym z pojęć użytkowanych w celu uchwycenia i określenia poziomu i sposobu zaspokojenia potrzeb i dążeń, może być odniesiona do jednostki lub określonej grupy społecznej.

Zainteresowanie problematyką jakości życia, wyrażającą się między innymi stale narastającą liczbą publikacji, związane jest z użytecznością tej kategorii w uzyskiwaniu danych istotnych z punktu prowadzenia polityki społecznej, początkowo wykorzystywanych głównie przez różne organizacje międzynarodowe, przede wszystkim agendy ONZ, a także niektóre instytucje odpowiedzialne za

politykę społeczną podległe rządowi (*Quality...* 1983). Wyniki badań, w założeniu, miały obrazować poziom „mierzalnego dobrobytu” (Drewnowski 1974; Fradler 1976), różnicować dokładniej obszary lub terytoria, dla których dotychczas rozporządzano jedynie zestawami prostych wskaźników ekonomicznych uzyskiwanych z danych oficjalnych.

W latach ostatnich jakość życia stała się centralną kategorią wielu prac socjologicznych, filozoficznych, ekonomicznych i psychologicznych, a jednocześnie chwytliwym hasłem programów politycznych. Pojęcie jakości życia nabrało złożonego, wielowymiarowego charakteru (Wallis 1976; Baldwin 1990), wpływ opracowań socjologicznych i psychologicznych zaowocował włączeniem w jej obręb możliwie wszystkich wartości i dążeń, których osiągnięcie sprawia człowiekowi uczucie zadowolenia i dostarcza mu życiowej satysfakcji. Przy takim rozumieniu jakości życia akcent przesuwają się z zagadnień ekonomicznych na treści duchowe, na uwzględnienie poglądów, że dobrobyt materialny nie daje człowiekowi poczucia życiowej satysfakcji, jeśli wiąże się z niespełnieniem aspiracji, ograniczeniem wolności osobistej, odczuciem egzystencji w zdegradowanym środowisku lub niedemokratycznym społeczeństwie. Do pojęcia jakości życia włączane są często także zagadnienia związane z dążeniami do realizacji określonego stylu życia, wynikającego z dominujących w danym społeczeństwie wzorców kulturowych.

Rozszerzenie pojęcia jakości życia poza proste wymiary zaspokojenia elementarnych potrzeb materialnych nadaje mu nowych znaczeń, tworzy z jakości życia miernik skuteczności działań społeczeństwa, kategorię odzwierciedlającą społeczny sens procesu gospodarowania. Ten wielowymiarowy charakter pojęcia jakości życia mogą oddawać podporządkowane jej składowe:

- poziom życia, wyrażający stopień zaspokojenia potrzeb w zakresie wyżywienia, odzieży i sprzętów użytku osobistego, mieszkania,
- warunki życia, określane przez charakter i kształt szeroko rozumianego środowiska życia człowieka, czyli m.in. jakości i sprawności funkcjonowania układów osadniczych komunikacyjnych itp.,
- styl życia, czyli sposób życia, więc doskonałość i stosowna dla odpowiedniej kultury społeczna dostępność i praktyka uczestnictwa w wypracowanych przez społeczeństwo formach życia politycznego, społecznego, wypoczynku i rozrywki.

Ta ostatnia kategoria ulega współcześnie rozszerzaniu o nowe pojęcia związane z koniecznością uwzględniania akcentowanych coraz wyraźniej w życiu społecznym i politycznym potrzeb o charakterze psychologicznym. Dotyczą one w szczególności możliwości edukacji, awansu społecznego, dostępu do dóbr kultury, możliwości oraz sposobu kultywowania tradycji i obyczajów oraz zachowania odrębności kulturowej i religijnej. Mogą dotyczyć także życia rodzinnego i towarzyskiego.

Bardzo istotne stało się także uwzględnienie w całokształcie jakości życia zagadnień związanych z bezpieczeństwem osobistym i grupowym (często łączonym z zagadnieniami stabilności politycznej i społecznej).

Znaczące poszerzenie zasięgu pojęcia jakości życia, wzbogacając problematykę badawczą, jednocześnie istotnie utrudnia tworzenie ujęć syntetycznych i studia porównawcze, co w sposób szczególnie widoczny dotyczy problemu wypracowania uniwersalnego i powszechnie uznawanego systemu miar jakości życia, parametrów tej jakości, które koniecznie należy oszacować, i wskaźników umożliwiających przeprowadzenie studiów porównawczych.

PARAMETRY JAKOŚCI ŻYCIA POWIĄZANE Z CECHAMI JAKOŚCIOWYMI
ŚRODOWISKA I KRAJOBRAZU

W badaniach jakości życia problemem podstawowym jest określenie wiarygodnego źródła wiedzy o jakości życia. Tradycyjnym i w oficjalnych dokumentach powszechnie uwzględnianym źródłem są tzw. warunki obiektywne, dające się określić przy pomocy pozyskiwania i przetwarzania standardowych danych statystycznych dotyczących faktów, obiektów i celowych działań ludzkich (Rutkowski 1987; Roter 1989; Kordos 1990; Narkiewicz 1996 i in.).

Dla obecnie przeważających liczebnie autorów prac dotyczących jakości życia źródłem danych jest człowiek i dopiero uzyskane od ludzi dane, dotyczące ich subiektywnych odczuć, postaw i wyników percepcji, mogą stanowić podstawy badań rzeczywistego obrazu jakości życia.

W badaniach jakości życia, prowadzonych dotychczas głównie przez specjalistów w zakresie polityki socjalnej, powszechnie stosowana jest metoda wskaźników, które opisują pewien zestaw parametrów jakości życia uznanych przez autorów za najbardziej istotne dla całokształtu zjawiska, a także użyteczne w badaniach porównawczych i wnioskowaniu w zakresie praktycznych zadań polityki socjalnej.

Pierwotnie zestawami wskaźników oddawano przede wszystkim wybrany układ parametrów dobrobytu materialnego, do nich następnie dodano grupy wskaźników dotyczące poziomu usług socjalnych i komunalnych, możliwości korzystania z infrastruktury technicznej osiedli, jej standardów, dostępności do placówek handlowych, służby zdrowia i edukacji (Kuz 1978; Słaby 1990). Na przykład Smith i in. (1997) jakość osiedla opisują dwustu wskaźnikami zgrupowanymi w 6 grup i 28 podgrup.

Klasyfikacji i teorii wskaźników poświęcono już wiele prac (np. Findlay 1988), także w Polsce temat posiada spory dorobek piśmienniczy. Wyróżniano jako metody badań kompleksowe rachunki ekonomiczne, metodę trendów społecznych i metodę wskaźników społecznych. Uznając sens wykorzystywania zarówno tzw. wskaźników obiektywnych, jak i subiektywnych, autorzy wykorzystują różne ich kombinacje.

W miarę starań o ujęcie wskaźnikami szerszego kręgu zagadnień do zestawów wskaźników zaczęto włączać coraz więcej takich, które bezpośrednio lub pośrednio związane są z jakością środowiska i jakością krajobrazu.

Cechy jakościowe środowiska i krajobrazu należą do szczególnej kategorii parametrów jakości życia (Cutter 1985), które winny być uwzględniane zarówno w zakresie badań obiektywnych warunków życia, jak i ich subiektywnych odczuć (Broadbent 1973).

Dla utrzymania się przy życiu (w sytuacjach skrajnych), a dla zachowania dobrostanu zdrowia w warunkach przeciętnych konieczne jest, aby określone parametry środowiska utrzymywane były w granicach pewnych norm (np. czystości powietrza atmosferycznego, jakości wody itp.). Nie wszystkie cechy jakościowe komponentów środowiska (nawet bardzo istotne dla zdrowia i życia) mogą być przez człowieka bezpośrednio, zmysłowo ocenione (np. stan skażenia radioaktywnego, niektóre typy skażenia chemicznego), co uzasadnia użycie wskaźników wymagających wykorzystania danych uzyskanych przy pomocy odpowiednich pomiarów eksperymentalnych. Z drugiej strony bardzo istotne dla subiektywnej oceny jakości życia jest przekonanie o jakości wdychanego powietrza lub wody używanej w gospodarstwie domowym, oparte na bezpośrednich doznaniach zmysłowych.

Ta szczególna cecha wskaźników jakości życia związanych z jakością środowiska i krajobrazu plasuje je w kilku odrębnych grupach:

1. Wskaźniki obrazujące warunki „biologicznego” bytowania człowieka np.:
 - poziom zanieczyszczenia (degradacji) różnych komponentów środowiska,
 - komfort klimatyczny,
 - prawdopodobieństwo zagrożeń katastrofami, klęskami naturalnymi,
 - występowanie dokuczliwych lub niebezpiecznych owadów, gryzoni itp.

Te i inne wskaźniki tej grupy mogą być określane na podstawie tzw. obiektywnych metod badawczych, powinny jednak także być określane na podstawie badań odczuć subiektywnych.

2. Wskaźniki oddające jakość zaspokajania różnych potrzeb „biologicznych” i duchowych, pośrednio lub bezpośrednio uwarunkowaną cechami środowiska i krajobrazu, np.:

- jakość zieleni przydomowej, osiedlowej,
- jakość krajobrazowa osiedli,
- jakość dostępnych terenów rekreacyjnych itp.

Tu wskaźniki, podobnie jak w grupie poprzedniej, mogą być zarówno obiektywne, jak i subiektywne.

3. Wskaźniki oddające możliwości zaspokajania potrzeb duchowych powszechnie uznanych za istotne dla jakości życia, np.:

- walory kompozycyjne i architektoniczne układów osiedleńczych,
- estetyczne walory krajobrazu,
- jakość i „dostępność” obiektów i krajobrazów istotnych z punktu widzenia poczucia tożsamości kulturowej i narodowej,
- jakość i dostępność obiektów i krajobrazów istotnych z punktu widzenia edukacji, inspiracji artystycznej itp.

– jakość i dostępność terenów umożliwiających odczucie życia w harmonii z przyrodą itp.

Szacowanie wartości tych wskaźników jest teoretycznie najtrudniejsze, wybrane metody badań subiektywnych odczuć mogą być tu podstawą syntezy.

USYTUOWANIE DOTYCHCZAS WYKORZYSTYWANYCH WSKAŹNIKÓW JAKOŚCI ŻYCIA ZWIĄZANYCH Z KRAJOBRAZEM W UKŁADACH HIERARCHICZNYCH I TEMATYCZNYCH MIAR JAKOŚCI ŻYCIA

Układy hierarchii wskaźników jakości życia mogą być powiązane z układami hierarchicznymi (np. Maslova) lub hierarchiczno-tematycznymi (np. Porteous 1996) potrzeb i dążeń. Takie tradycyjnie konstruowane hierarchie na wyższych pozycjach plasują wskaźniki odnoszące się do różnych aspektów dobrobytu materialnego, bezpieczeństwa i komfortu bytowania (materialno-technicznych aspektów jakości życia). Na dalszych miejscach umieszczane są w nich wskaźniki, odnoszące się do wybranych i różnie bardzo formułowanych potrzeb sfery duchowej, co do których odnosi się wrażenie, że zdaniem autorów nie są powszechnie rozumiane jako zaspokajające potrzeby rzeczywiście istotne.

W tak skonstruowanej hierarchii spośród wskaźników jakości życia związanych ze środowiskiem i krajobrazem na najwyższych pozycjach znajdują się te, które odzwierciedlają techniczne parametry układów osiedleńczych, sprawność urządzeń komunalnych, prawidłowość rozmieszczenia placówek handlowych i usługowych i służby zdrowia. Walory krajobrazu znajdują się na dalszych miejscach, zawarte we wskaźnikach dotyczących jakości dostępnych terenów rekreacyjnych.

Empiryczne badania układu hierarchicznego wskaźników jakości życia wykazywały wyraźną predyspozycję respondentów ankiet do umieszczania na najwyższych pozycjach w hierarchii wskaźników mierników dobrobytu i komfortu materialnego oraz bezpieczeństwa osobistego. Pozycje wskaźników związanych ze środowiskiem były odległe, najczęściej nawiązywały do szerzej rozpropagowanych zagrożeń zdrowia, związanych z zanieczyszczeniem wód lub powietrza. Należy tu jednak zaznaczyć, że wybór wskaźników przekazywanych ankietowanym do uszeregowania i ich definiowanie były zwykle autorskimi propozycjami badających ich hierarchie, a zajmujących się głównie badaniem atrakcyjności wybranych składowych układów osadniczych. W naturalny sposób uwaga badających i respondentów koncentrowana była zatem na problemach związanych z dążeniem do komfortu, wygody i bezpieczeństwa w życiu codziennym.

Wydaje się, że badania empiryczne hierarchii wskaźników jakości życia, kontynuowane w szerszym zakresie i dla bardziej zróżnicowanych społeczności, mogą dostarczyć w przyszłości dokładniejszych danych dotyczących roli odbieranych zmysłowo cech środowiska i krajobrazu w całokształcie oceny jakości życia.

POZAPRODUKCYJNE FUNKCJE ŚRODOWISKA, ROLA CECH
KRAJOBRAZU W ZASPOKAJANIU POTRZEB LUDZKICHPOZYCJA JAKOŚCI KRAJOBRAZU W UKŁADACH POZAPRODUKCYJNYCH
FUNKCJI ŚRODOWISKA

Pozycja jakości postrzeganego krajobrazu w całościowym ujęciu wskaźników (lub składowych) jakości życia uzależniona jest w znacznym stopniu od przyjętej koncepcji istoty potrzeb i ich hierarchii. Pewien układ tej hierarchii można sformułować wychodząc – w obszarze zainteresowań potrzebami zaspokajanymi dzięki środowisku, otoczeniu, krajobrazowi – od uporządkowania pojęć dotyczących zasobów środowiska, które potrzeby te mogą zaspokoić. To podejście umożliwia, poprzez uwzględnienie wszystkich typów zasobów (prostych, złożonych, elementarnych i wtórnych – Bogdanowski 1994), zestawienie układu funkcji środowiska, wykorzystujących te zasoby, a służących zaspokojeniu odpowiednich klas potrzeb. Rozwinięta lista omawianych funkcji (rozbudowana i zmieniona – Wojciechowski 1992 – koncepcja Watherna i in. 1986) przedstawia się następująco:

A. Funkcje produkcyjne

Związane z produkcją przemysłów wydobywczych, rolnictwem, leśnictwem, akwakulturą itd.

B. Funkcje zapewnienia przestrzeni dla systemów antropogennych

Dotyczy to terenów, które muszą być zapewnione dla istnienia miast i osiedli, urządzeń przemysłowych, komunikacyjnych, militarnych i in.

C. Funkcje informacyjne

Środowisko jest źródłem i nośnikiem informacji, pozyskiwanych przez naukę, wykorzystywanych w edukacji, źródłem informacji zarówno o świecie przyrody, jak i dokonaniach człowieka, który ją przekształcał.

D. Funkcje oczyszczające

Środowisko jest niezbędne i niezastąpione w celu oczyszczania (przywracania pierwotnej jakości) wód, powietrza, redukcji hałasu, osłony przed szkodliwym promieniowaniem itp.

E. Funkcje stabilizujące

Układy przyrodnicze są niezastąpione i niezbędne w regulacji odpływu, stabilizacji klimatu, ochronie gleb, utrzymywaniu równowagi biologicznej i utrzymaniu zasobów genetycznych.

F. Funkcje tworzenia środowiska życia człowieka jako organizmu biologicznego

Gatunek ludzki nie ma możliwości przetrwania poza środowiskiem zawierającym układy biologiczne. Do tych funkcji można też zaliczyć funkcje lecznicze wybranych cech środowiska.

G. Funkcje tworzenia środowiska rozwoju życia społecznego, rozwoju psychicznego jednostki poprzez:

– Zapewnienie możliwości rozwoju i doskonalenia aparatu zmysłowego, umiejętności oceny jakości otoczenia.

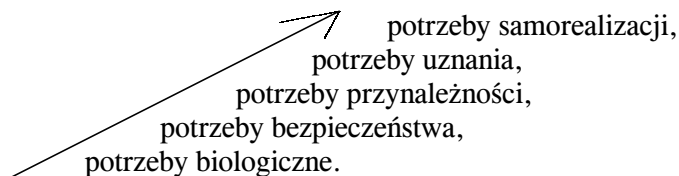
– Zapewnienie możliwości twórczych poprzez dostarczenie inspiracji twórczych i tworzywa, przeżyć emocjonalnych.

– Zapewnienie odpowiedniej jakości postrzeganego i odczuwanego otoczenia jako niezbędnego i dowartościowującego kontekstu przeżyć osobistych i działań społecznych.

– Zapewnienie materiału do budowy w umysłach systemu wzorców i asocjacji umożliwiających budowanie tożsamości jednostek i zbiorowości społecznych.

Wraz z rozwojem cywilizacyjnym i kulturowym społeczeństw następuje ewolucja wszystkich funkcji i nieuniknione zmiany ich hierarchii.

Dopasowanie tego układu funkcji do systemu potrzeb może być przedmiotem dyskusji metodologicznych, układ i systematyka potrzeb bowiem nie są wciąż jeszcze jednakowo pojmowane i przedstawiane. Najpowszechniej przyjmowaną sytuacją wyjściową jest koncepcja usystematyzowania potrzeb jako układu zaproponowanego niemal pół wieku temu przez psychologa Maslova (Porteous 1996). Układ hierarchiczny Maslova ustawia potrzeby w kolejności od biologicznych, zapewniających przetrwanie, poprzez potrzeby związane z uzyskaniem pożądanej pozycji w społeczeństwie po te, które wiążą się z dążeniem do samodoskonalenia, uzyskania pełni satysfakcji z realizacji swych możliwości twórczych i poznawczych:

Tak skonstruowana hierarchia potrzeb niewątpliwie oddaje ich porządek, łatwy do potwierdzenia poprzez badanie gradacji artykułowanych dążeń i nacisków w życiu społecznym. Z drugiej strony jednak jest to hierarchia istotna głównie w warunkach ograniczonych możliwości zaspokajania potrzeb. W warunkach bytowania współczesnych społeczności krajów cywilizowanych działania prowadzące do zaspokojenia potrzeb tu zakwalifikowanych do grupy o wyższej pozycji hierarchicznej nie eliminują dążeń do zaspokojenia innych. Ta względna równoległość wielu kierunków dążeń, która w przeszłości, w warunkach egzystencji na granicy przetrwania (jako jednostki biologicznej, jako jednostki społecznej), występowała sporadycznie, teraz wydaje się normą.

Uwzględniając zatem wszystkie funkcje środowiska istotne dla zaspokojenia potrzeb ludzkich, rozwinięty układ potrzeb i koncepcję wzajemnych relacji „miejsca” i „krajobrazu” (Wojciechowski 1995) jako istotnych wyróżnień w percepcyjnym odbiorze cech środowiska, można zaproponować nowy schemat rela-

cji potrzeb człowieka i aspektów środowiska predestynowanych do ich zaspokojenia.

Badania z zakresu psychologii zachowań (behawioralnej) i środowiskowej dostarczyły wiele materiału dotyczącego charakterystycznego dla przedstawicieli różnych kultur poczucia odrębności terytorialnej i przestrzeni osobistej (np. Altman i Chalmers 1980; Walmsley i Lewis 1997). Można przyjąć, że proponowane przez wymienionych autorów pojęcie przestrzeni pierwotnej, najbliższej jednostce, w generalnych zarysach bliskie jest koncepcji „miejsca” Yi Fu Tuana (1975). Tej przestrzeni, która jest dla przeciętnej jednostki jej „miejscem”, obszarem, gdzie zdarzają się rzeczy ważne w życiu, kreują się istotne w życiu wartości, którego dotyczą doświadczenia przeszłości i doznania aktualne. W warunkach naszej cywilizacji jest to obszar najbliższy miejsca zamieszkania, którego rozciągłość zależy głównie od trybu, „stylu życia”.

Dla określenia stopnia akceptacji i oceny atrakcyjności tak pojmowanego „swego miejsca” przydatne mogą być zatem wszystkie sposoby określania jakości krajobrazu, stanowiące niewątpliwie składnik ich „swojskości” (Pawłowska 1996).

Percepcja krajobrazu to zawsze określanie perspektyw powodzenia obecnych i przyszłych zamierzeń, poszukiwanie zewnętrznych uwarunkowań sytuacji bieżącej i ocena perspektyw dla przyszłości (Appleton 1997). Przy takim ujęciu istoty percepcji krajobrazu można określić jej rolę w procesie stałej, osobistej i subiektywnej oceny możliwości zaspokojenia swych potrzeb dzięki wykorzystaniu właściwych funkcji środowiska. Pomimo tego, że w cywilizacji współczesnej nasze decyzje i działania w skali społecznej tylko częściowo lub wyjątkowo opieramy na informacjach uzyskanych z bezpośrednich doznań zmysłowych, poszukujemy jednak słuszności ich kierunku w osobistej ocenie sytuacji – w procesie percepcji krajobrazu.

Można zaryzykować twierdzenie, że percepcja krajobrazu umożliwia dodatkowo, rzadko rozważany aspekt subiektywnej oceny jakości życia, osiągnąony poprzez objęcie obserwacjami układów krajobrazowych postrzeganych jako charakteryzujące lub symbolizujące warunki życia innych ludzi. Ta bardzo istotna (Wallis 1976) możliwość porównań choćby niektórych aspektów sytuacji własnej i innych osób, ocenianej na podstawie interpretacji faktów i zjawisk, staje się możliwa do uchwycenia w procesie percepcji krajobrazu. Dotyczy to np. porównań i ocen jakości miejsca zamieszkania, miejsc wypoczynku itp.

Stosując kolejność potrzeb w hierarchii Maslova i wyżej ustalony porządek funkcji środowiska, możemy zauważyć, że pozytywna ocena jakości krajobrazu spowodowana być może – **po pierwsze** – skojarzeniami z możliwością zaspokojenia odpowiedniej klasy potrzeb, poprawnie i racjonalnie, bądź w trybie domysłów, związanymi z oceną właściwego wykorzystania zasobów środowiska dla:

– funkcji produkcyjnych (A), jeśli w obrębie postrzeganego krajobrazu dostrzegamy np. obszary uprawne, które oceniamy jako właściwie zagospodarowa-

ne, obiekty przemysłowe noszące np. zewnętrzne znamiona nowoczesności, zadbana itp.

– poprawnego gospodarowania przestrzenią (B) – jeśli akceptujemy układ elementów zagospodarowania, znamiona ładu przestrzennego,

– funkcji oczyszczających (D), funkcji stabilizujących (E) i funkcji tworzenia środowiska życia (F), gdy postrzegane w obrębie krajobrazu elementy przyrody żywej kojarzymy z ich rolą zapewniania pożądanych uwarunkowań utrzymywania zdrowych warunków życia.

Zgodnie z upowszechniającym się współcześnie tzw. holistycznym podejściem (Naveh 2000) możliwość tworzenia takich sytuacji musi wiązać się z działaniami obejmującymi trzy, wzajemnie ściśle, każdorazowo powiązane obszary:

a) utrzymanie i tworzenie układów krajobrazowych o szczególnych, wysokich walorach przyrodniczych, odznaczających się odpowiednią odpornością i stabilnością, jednocześnie pełniących wymienione wyżej funkcje,

b) planowanie i realizowanie przedsięwzięć społecznych, organizacyjnych i technicznych umożliwiających trwale i właściwe funkcjonowanie tych układów krajobrazowych,

c) tworzenie, poprzez edukację ekologiczną i propagowanie odpowiednich systemów wartości sytuacji akceptacji społecznej oraz indywidualnego rozumienia i doceniania roli układów krajobrazowych o wysokich walorach przyrodniczych w celu osiągnięcia pożądanej jakości życia.

Po drugie – gdy skojarzenia walorów postrzeganych krajobrazów z funkcjami społecznymi (przynależności i tożsamości) najsilniej się uwidaczniają, gdy postrzegany krajobraz lub jego elementy uznajemy za istotne składniki naszego dziedzictwa kulturowego, narodowego.

Niełatwo jest te składniki wyodrębnić i wyliczyć. Można jednak zestawić szereg kategorii walorów, które mogą być uznane za istotne dla dziedzictwa narodowego. Powinny być zatem w szczególności rozpatrywane tutaj krajobrazy wyróżniające się:

a) zachowanymi elementami układu krajobrazowego, który był scenerią wydarzeń historycznych istotnych dla tożsamości narodowej,

b) elementami lub aspektami układu krajobrazowego, które są świadectwem preferencji estetycznych, talentów artystycznych oraz doskonałości technicznej twórców w przeszłości, niekiedy współczesnych,

c) materialnymi i niematerialnymi (umiejętności i techniki tradycyjne) pozostałościami sposobów gospodarowania i stylu życia przeszłych pokoleń i zanikłych społeczności,

d) zachowanymi elementami krajobrazu, który był inspiracją dzieł artystycznych lub jest uznawany przez twórców jako inspirujący,

e) wybitnymi walorami przyrodniczymi, których utrzymanie świadczy o poziomie kulturowym, zdolnościach organizacyjnych i wysokiej świadomości spo-

lecznej tych, którzy doprowadzili do zachowania tych obiektów dla przyszłych pokoleń,

Po trzecie wreszcie – gdy w procesie percepcji krajobrazu mogą zaważyć na ocenie asocjacje wiążące postrzegane elementy krajobrazu z wzorcami zakodowanymi w umyśle obserwatora, a odnoszącymi się do sfery wartości duchowych o pozytywnych konotacjach (Wojciechowski 1992a). Skojarzenia takie mają szansę stać się trwałymi i istotnymi tylko wtedy, gdy wzajemne powiązania stylu życia, kultury społecznej i emocjonalnych więzów człowieka i elementów jego otoczenia (krajobrazów) będą miały zapewnione warunki ciągłości i zrównoważonego rozwoju (*cultural sustainability* jako odpowiednik *ecological sustainability*).

Konfrontując wymienione cechy krajobrazu, które kojarzone są z możliwością zaspokojenia pewnych potrzeb lub te potrzeby mogą zaspokoić, z układami cech krajobrazu uwzględnianymi w ich ocenie (Wojciechowski 1986; Kostrowicki 1992), można dojść do wniosku, że celowe może być wykorzystywanie szeregu różnych procedur waloryzacji krajobrazu dla oceny jego przydatności i roli w zaspokajaniu różnych potrzeb.

Taka koncepcja odejścia od jednej, zuniformizowanej procedury oceny jakości krajobrazów jako istotnych dla jakości życia narzuca potrzebę wypracowania podstaw metodologii badań odpowiadającej tak postawionym zadaniom badawczym. Przyjmując jednak jako założenie wyjściowe potrzebę oceny istotności różnych aspektów krajobrazu dla całościowego obrazu jakości życia w odrębnie traktowanych różnych sytuacjach życiowych, można wykorzystać, choćby po części, bogaty dorobek m.in. nauk geograficznych oraz teorii urbanistyki, architektury i planowania, dotyczący problematyki waloryzacji środowiska i układów osiedleńczych dla poszczególnych dziedzin działalności człowieka. Tym celom służą przecież liczne, praktycznie sprawdzone, choć wciąż doskonałe, metody oceny jakości środowiska (waloryzacji środowiska) dla potrzeb produkcji rolnej, osadnictwa, komunikacji, rekreacji itp. Istnieje możliwość przetransponowania układu metod oceny walorów środowiska na odpowiednio usystematyzowany układ procedur oceny krajobrazu.

W proponowanym ujęciu nie stanowią one jednak niezależnych procedur dających finalne oceny i rozwiązania, lecz traktowane są jako składowe wielowątkowej procedury szacowania uwarunkowań jakości życia, będąc podporządkowane schematom proporcji i hierarchii istotności odpowiadającej charakterystycznym dla badanej społeczności warunkom bytowania, określanym niekiedy jako „poziom cywilizacyjny-techniczny” a także poprzez pojęcie „stylu życia”.

Sądzić można, że właśnie ta kategoria – „stylu życia” – może stanowić kluczowe zagadnienie w badaniach wagi i pozycji hierarchicznej walorów krajobrazu w odniesieniu do odpowiednich grup społecznych i jednostek. W moim przekonaniu „styl życia” może decydować zarówno o układzie wzorców i wartości istotnych w procesie percepcji, jak i pozycji różnych aspektów jakości środowiska jako elementów jakości życia.

MIEJSCE POSTRZEGANEJ JAKOŚCI KRAJOBRAZU
JAKO SKŁADNIKA JAKOŚCI ŻYCIA
W CZASOWO-PRZESTRZENNYCH UKŁADACH
ODZWIERCIEDLAJĄCYCH MOBILNOŚĆ JEDNOSTEK
I GRUP SPOŁECZNYCH

Przy przyjęciu zależności odczuwanej jakości życia od określonych aspektów postrzeganego otoczenia (krajobrazów), istotnym problemem staje się możliwość określenia zawartości zbioru krajobrazów stanowiących obiekty odbioru percepcyjnego. Dotychczasowe ujęcia tego zagadnienia pozostawiały rozwiązanie tego problemu na poziomie struktury płatów krajobrazowych o określonej jakości cech, np. metodą Bogdanowskiego (1990) JARK lub metodą zaproponowaną przez Ramosa i in. (1976). Podejście takie staje się jednak nie dość precyzyjne w studiach na jakości otoczenia odniesioną do konkretnie określonej jednostki ludzkiej, a nawet małej grupy społecznej.

Wypracowane ostatnio (Washer, Jongman 2000) dla potrzeb inwentaryzacji i waloryzacji krajobrazów metody ich klasyfikacji, ujmujące zarówno cechy ekologiczne, jak i fizjonomiczne, nawiązujące do sposobu ich przeobrażenia pod wpływem działalności ludzkiej, podejmują także próby wymiernego i zobiektywizowanego ujęcia „charakteru” krajobrazu, czyli zespołu cech decydujących o jego specyfice, unikatowości i indywidualnych walorach. Doskonałą ilustracją tych cech krajobrazów może być seria wydawnictw im poświęconych, będąca pokłosiem wyjątkowo konsekwentnie przeprowadzonego przedsięwzięcia artystyczno-dokumentacyjnego, finansowanego przez firmę „Fuji-Films” (Althus-Bertrand 2003).

Wiadomo, że jednym z problemów kluczowych dla waloryzacji krajobrazów jest sposób przyporządkowania cech jakościowych krajobrazu – odbieranych percepcyjnie aspektów fizjonomii środowiska – odpowiednim jednostkom przestrzennym. Precyzyjnej i poprawnej analizy cech krajobrazu można dokonywać dopiero na podstawie rozpatrywania jego cech wizualnych (bezpośrednio lub na podstawie wizerunków). Cech, które są ściśle związane z miejscem, kierunkiem i warunkami obserwacji. W konkretnych sytuacjach rzeczywisty wpływ jakości krajobrazu na postrzegającego go człowieka nie może być poprawnie oceniony bez znajomości warunków percepcji – m.in. czasu trwania obserwacji, jej warunków i kontekstu sytuacyjnego. Te uwarunkowania pomijane są w badaniach jakości krajobrazów (określa się więc w zasadzie ich „potencjał” jakościowy), lecz w rozważaniach związanych z problemem jakości życia muszą być uwzględnione.

Próby uwzględnienia omawianych aspektów kontaktu człowieka z krajobrazem można dokonać wykorzystując koncepcje czasowo-przestrzennych „szlaków” lub „ścieżek życiowych” Hagerstranda (Pred 1983; Thrift 1977), schematów orientacji wymiarów środowiska (Altman, Chelmers 1980) oraz pojęcia miejsc szczególnych (Libura 1990; Pawłowska 1996).

Analizując sposób przemieszczania się mieszkańców w układach osadniczych, Hagerstrand i kontynuatorzy jego koncepcji (Pred 1981) opracowali metodę klasyfikacji i graficznego odwzorowywania czasowo-przestrzennych parametrów zarówno codziennych, jak i „uśrednionych” szlaków życia, oraz analizowania ich zbiorów (wprowadzając pojęcie „wiązek szlaków”). Ta metoda, zasadniczo wykorzystywana przez autorów do badania możliwości i okoliczności kontaktów międzyludzkich, umożliwić także może określanie miejsc, czasu i okoliczności (np. w drodze do pracy, w czasie spaceru, zakupów, wycieczki, odwiedzin towarzyskich itd.) kontaktu z konkretnymi krajobrazami, może być podstawą dania odpowiedzi na pytanie: które krajobrazy, kiedy, przez kogo (w sensie np. przynależności do grupy społecznej) i w jakich okolicznościach są przedmiotem percepcji. Można się więc spodziewać, że zróżnicowanie jakości przestrzeni, w której bytuje jednostka lub grupa społeczna, relacjonowane dotychczas raczej w kategoriach wyróżniania miejsc i obszarów (np. u Bohma i Karwowskiej 1994), będzie mogło się przełożyć na bardziej wymierne i użyteczne dla planowania krajobrazu dane dotyczące sprzężeń potrzeb co do krajobrazu i stanu ich zaspokojenia (odniesione do konkretnych osób lub grup społecznych).

Badania percepcji krajobrazu wskazują na to np. że w okresie wczesnego dzieciństwa najbliższe otoczenie (tzw. Strefa Komfortu i Bezpieczeństwa – Wojciechowski 1986) jest przedmiotem szczególnie wnikliwej obserwacji dzieci (por. Gmurchian 1981), niezwracających uwagi na obiekty tła. Te właśnie obiekty najbliższego otoczenia są tworzycielami asocjacji nazw, cech i jakości elementów otoczenia, stanowią przedmiot „doświadczenia krajobrazu” (Appleton 1996; Tuan 1975), służą dalej jako podstawowe wzorce w procesie percepcji.

Wyniki badań empirycznych oceny jakości krajobrazu przez mieszkańców wsi regionu lubelskiego (Kałamucka 2002) dowodzą, że z reguły akceptują oni jako „ładne” krajobrazy najbliższej okolicy, nie zwracając jednak uwagi na ich cechy szczególne. Traktują je jako pewną normę, od której odchylenia (np. nowe obiekty, dotychczas niewystępujące) mogą dopiero wzbudzić żywszy sprzeciw lub aprobatę. Krajobrazy widziane podczas wycieczki, pielgrzymki, wizyty u krewnych w innej części Polski są wspomniane, ich oceny są o wiele wyraźniejsze.

Wyniki podobnych badań oraz przegląd publikacji poświęconych percepcji środowiska prowadzą do konkluzji, że sytuacje świadomej i wszechstronnej, niezakłóconej obserwacji i kontemplacji krajobrazu zdarzają się relatywnie rzadko, są najczęściej następstwem świadomego wyboru sytuacji i obiektu. Poza tymi przypadkami rejestracja wzrokowa cech otoczenia ma charakter utylitarny. Cechy krajobrazu w granicach pewnej, utrwalonej doświadczeniem (lub ustalonej niekiedy na podstawie uprzednich informacji) normy są zapamiętywane wyjątkowo. To, co pozostaje w pamięci, to odchylenia od tej normy.

Odrębnie zatem w zadaniach dotyczących kształtowania i ochrony krajobrazu należałoby traktować te, które na podstawie czasoprzestrzennych „szlaków

życia” będą określone jako kluczowe w tworzeniu „standardu” lub „normy” swojskiego krajobrazu, odrębnie te, które pozostają na uboczu najbardziej uczęszczanych „szlaków życia” i w sposób szczególny te, które choć obserwowane rzadziej dostarczają proporcjonalnie więcej i bardziej zróżnicowanych informacji i wrażeń, zaspokajając inne grupy potrzeb i to większej populacji. Do tych ostatnich na pewno zaliczyć należy krajobrazy uznane lub zasługujące na tworzenie składowych dziedzictwa kulturowego, niezależnie od ich genezy i aktualnego statusu (Wojciechowski 1996).

Wyróżnianie w obrębie teoretycznie jednolitych pod względem jakości krajobrazu powierzchni ciągów lub punktów o szczególnym znaczeniu w praktyce kształtowania i ochrony krajobrazu jest od dawna przyjętym rozwiązaniem praktycznym. Także ocena jakości krajobrazu wzdłuż ciągów komunikacyjnych lub panoram widocznych z wyróżnionych punktów widokowych jest powszechnie przyjętą praktyką. Ta wielokrotnie wypróbowana metoda nawiązuje bezpośrednio do dotychczas stosunkowo rzadko w polskiej literaturze relacjonowanych nowych koncepcji przestrzeni (Wojciechowski 1998).

Wychodząc zatem z koncepcji niejednakowej wagi i funkcji krajobrazów obszaru w pewien sposób przyporządkowanego określonej społeczności, można uwzględnić wyróżnione (w oparciu o koncepcje Lyncha) przez Altmana i Chalmersa (1980) percepcyjne „adresy” kodowania informacji o środowisku (kierunki, ścieżki, krawędzie, dystrykty, węzły i obiekty znaczące – landmarks – skorelować je z układem „wiązek szlaków życia”, uzyskując dodatkowy zestaw miar waloryzujących krajobrazy.

Przyjmując niejednakową wagę i funkcje różnych klas krajobrazów w zaspokojeniu potrzeb istotnych dla jakości życia, należy wypracować odrębne metody ich klasyfikacji i oceny jakościowej, adekwatne do przyporządkowanej im roli. W szczególności przy zastosowaniu podziału krajobrazów stanowiących dziedzictwo kulturowe na „swojskie „ i „emblematiczne” (Wojciechowski 1997) uważam, że dla krajobrazów „swojskich” należy stosować metody klasyfikacji, a następnie planowania i ochrony uwzględniające ich naturalną zmienność, możliwość powstawania nowych generacji i klas krajobrazów swojskich (wernakularnych), charakterystycznych dla regionu i kraju.

Większość poruszanych tu problemów wymaga jeszcze pogłębionych studiów, gruntownej analizy najnowszego piśmiennictwa i najnowszych wyników badań empirycznych. Najistotniejsze wydają się zagadnienia nabierających nowej istotności walorów (także z punktu widzenia subiektywnego przeciętnych mieszkańców różnych regionów Polski) krajobrazów obecnie powstających i kształtowanych w nowych warunkach technicznych, ekonomicznych i kulturowych oraz krajobrazów dotychczas pozostających poza zasięgiem praktykowanych form ochrony, a zasługujących na działania ochronne lub rewaloryzacyjne (Bogdanowski 1994).

LITERATURA

- Allardt E. 1993: An Alternative to the Swedish Model of Welfare Research. [W:] M. Nussbaum, A. Sen (ed.), *The Quality of Life*. Clarendon Press, London.
- Altman I., Chelmers M. 1980: *Culture and Environment*. Brooks/Cole Publ. Company, Monterey.
- Appleton J. 1996: *The Experience of Landscape*. Revised Edition, Wiley, London.
- Arthus-Bertrand Y. 2003: *Earth from Above*. Abrams, New York.
- Baldwin S., Godfrey C., Propper C. (ed.) 1990: *Quality of Life: Perspectives and Policies*. Routledge, London.
- Bohm A., Karwińska A. 1994: Percepcja krajobrazu miasta i krajobrazu osiedla w Polsce. *Kom. Nauk. przy Prez. PAN, „Człowiek i Środowisko”*, 9.
- Broadbent G. 1973: The Limits of Fit in Man/Environment Systems. [In:] D. Donelly (ed.), *Man/Environment. A Better Fit*. Research Memorandum, 26, British Psychological Society.
- Bogdanowski J. 1994: Droga od percepcji do kształtowania i ochrony krajobrazu. *Kom. Nauk. przy Prez PAN, „Człowiek i Środowisko”*, 9.
- Bogdanowski J. 1990: *Metoda jednostek i wnętr architektoniczno-krajobrazowych (JARK-WAK) w studiach i projektowaniu*. Kraków.
- Cutter S. 1985: *Rating Places: A geographers view on quality of life*. Assoc. of Amer. Geogr., Washington DC.
- Drewnowski J. 1974: *On measuring and planning the quality of life*. Mouton, The Hague-London.
- Europejska Konwencja Krajobrazowa i Raport Wyjaśniający, 2000: Rada Europy, Dokument Sekretarza Generalnego, Strasburg.
- Findlay A., Rogerson R., Morris A. 1988: In what sense „Indicators” of Quality of Life. *Built Environment*, 14, 2.
- Fradier G. 1976: A propos de la qualite de la vie. UNESCO, Paris.
- Gmuchian J. 1981: La montaigne francaise vue par l'enfant. *Revue de Geogr. Alpine*, 49, 1.
- Kałamucka W. 2002: Styl życia społeczności wiejskich. Wyniki badań empirycznych z Lubelszczyzny. [W:] E. Orłowska (red.), *Kultura jako przedmiot badań geograficznych. Studia teoretyczne i regionalne*. Oddz. Wrocław. PTG, Wrocław.
- Kordos J. 1990: Stan badań jakości życia i warunków bytu. [W:] *Jakość życia i warunki bytu*. Biblioteka, *Wiad. Statyst.*, 40.
- Kostrowicki A. S. 1992: System „człowiek-środowisko” w świetle teorii ocen. *IGiPZ PAN, Prace Geogr.*, 156.
- Kuz T. J. 1978: *Quality of life, an objective and subjective variable analysis*. Dept. of Geography, Univ. of Winnipeg, Manitoba, Canada.
- Libura H. 1990: *Percepcja przestrzeni miejskiej*. Warszawa.
- Misiak W. 1993: *Jakość życia w osiedlach miejskich*. Wyd. Uniw. Wrocław., Wrocław.
- Narkiewicz J. 1996: *Regionalne zróżnicowanie poziomu życia ludności*. *Wiadomości Statyst. GUS*, Warszawa.
- Nasar J. L. (ed.) 1988: *Environmental aesthetics. Theory, research and applications*. Cambridge University Press.
- Naveh Z. 2000: *Introduction to the Theoretical Foundations of Multifunctional Landscapes and their Application in Transdisciplinary Landscape Ecology*. [W:] J. Brandt., B. Tress, G. Tress (eds.), *Multifunctional Landscapes*. Roskilde.
- Quality of Life: problems of assessment and measurement*, 1983: *Socio-economic studies*, 5. UNESCO, Paris.
- Pawłowska K. 1996: *Idea swojskości w urbanistyce i architekturze miejskiej*. Politechnika Krakowska, *Monografia* 203.

- Porteous D. J. 1996: *Environmental Aesthetics. Ideas, Politics and Planning*. Routledge, London and New York.
- Pred A. 1977: The choreography of existence: comments on Hagerstrand's time-geography and its usefulness. *Econom. Geogr.*, 53, 2.
- Pred A. 1981: *Power, Everyday Practice and the Discipline of Human Geography*. Lund Studies in Geography, ser. B, Human Geography, 48.
- Ramos A., Ramos F., Cifuentes P., Fernandez-Canadas M. 1976: Visual landscape evaluation, a grid technique. *Landsc. Plann.*, 3, 1-2.
- Roter A. 1989: Jakość życia w gminie. [W:] *Polityka społeczna*.
- Rutkowski J. 1987: Jakość życia. Koncepcja i projekt badania. GUS, Warszawa.
- Słaby T. 1990: Wskaźniki społeczne w modelowej analizie jakości życia. [W:] *Jakość życia i warunki bytu*. Bibliot. Wiad. Statyst., 40.
- Smith T., Nelisher M., Perkins N. 1997: Quality of an urban community: a framework for understanding the relationship between quality and physical form. *Landsc. and Urban Plann.* 39, 2-3.
- Thrift N. 1983: Wstęp do geografii czasu. PZLG, IG PAN, 1.
- Tuan Yi-Fu 1973: *Visual Blight: Exercises in Interpretation*. [In:] P. F. Lewis (ed.), *Visual Blight in America*. Assoc. of Amer. Geogr., Resource Paper, 23.
- Tuan Yi-Fu 1975: Place: an experimental perspective. *Geogr. Rev.*, 65.
- Walmsley D. J., Lewis G. J. 1997: *Geografia człowieka – podejście behawioralne*. PWN, Warszawa.
- Wallis A. 1976: Jakość życia – problemy i propozycje. *Ruch Prawniczy Ekonomiczny i Społeczny*, 2.
- Wathern P., Young S. N., Brown I. W., Roberts D. A. 1986: Ecological evaluation techniques. *Landscape Planning*, 12, 4.
- Washer D., Jongman R. (ed.) 2000: *European Landscapes. Classification, assessment & conservation*. European Conservation Agency.
- Wojciechowski K. 1986: Problemy percepcji i oceny estetycznej krajobrazu. UMCS, Lublin.
- Wojciechowski K. 1992: Pozaprodukcyjne funkcje środowiska – możliwości oceny i wykorzystania. *Zesz. Nauk. WSP, Bydgoszcz*, 9.
- Wojciechowski K. 1992a: Transcendentne elementy topofilii. *Przeł. Religiozn.*, 2.
- Wojciechowski K. 1995: Miejsce parametrów jakości środowiska i jakości krajobrazu w systemie wskaźników jakości życia. [W:] *Jakość Życia – Jakość Krajobrazu*. Mat. Konf. PAEK, Wyd. UW.
- Wojciechowski K. 1996: Krajobrazy – elementy dziedzictwa kulturowego i ich ewolucja. *Annales UMCS, sec. B*, 51: 19.
- Wojciechowski K. 1998: Koncepcje przestrzeni geografii humanistycznej. [W:] S. Symon, G. Nowak (red.), *Przeźren w nauce współczesnej*. Wyd. UMCS, Lublin.

SUMMARY

According to the majority of published studies the quality of life depends on the degree of the fulfillment of human needs related to certain set of standards valid for the particular society. There are some categories of needs, related to biological, social and psychological aspects of life which are closely connected with landscape properties and values.

The quality of landscape understood as holistic natural system encompassing all aspects of matter and energy flows affects the level of quality of life in terms of the objective, measurable conditions of "biological" well being or level of the environmental comfort.

The perceived landscape features may be considered as affecting subjective assessment of the individual quality of life level in both direct and indirect ways. The direct way of perceived landscape features affecting overall quality of life level is realized when some kind of human need is fulfilled principally in connection with any landscape property. Indirectly various landscape features are able to influence the level of satisfaction as the “landscape context” of housing conditions, playground localities, recreational areas setting etc.

The validity of the landscape dependent component of the overall measure of the quality of life can have various significances in relation to the possibility and opportunity of the particular landscape perception what depends on its “social localization”. This phenomenon should be taken into consideration during any landscape evaluation procedure.